

Bevarandeplan Natura 2000

Hemlingsån SE0710153

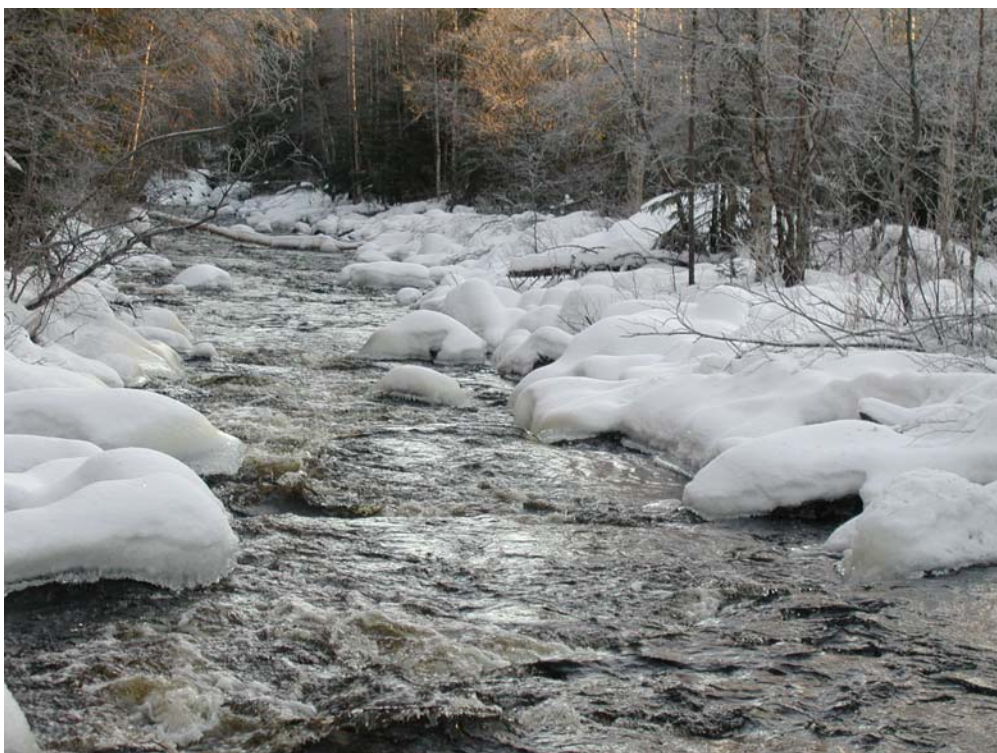

Foto: Oskar Norrgrann

Namn:	Hemlingsån
Sitecode:	SE0710153
Områdestyp:	pSCI 2000-07 enligt Art- och habitatdirektivet
Area:	1934 hektar
Skyddsform:	Naturreservat
Kommun:	Örnsköldsvik
Tillsynsmyndighet:	Länsstyrelsen i Västernorrlands län
Koordinat:	707006/162022
Karta:	20I 2E-H, 3E-G, 4C-E, 5B-D, 6B-C
Ägarförhållanden:	Privat samt Holmen Skog AB
Fastställd/Uppdaterad:	2006-01-17

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. ALLMÄNT OM NATURA 2000	3
1.1 Allmänt om bevarandeplanen.....	3
2. GRUNDER FÖR UTPEKANDE	3
2.1 Ingående naturtyper och arter enligt Art- och habitatdirektivet	3
3. BEVARANDESYFTEN OCH BEVARANDEMÅL	3
4. OMRÅDESBESKRIVNING	4
4.1 Allmän områdesbeskrivning	4
4.2 Intressanta arter i området, ej med i Art- och habitatdirektivet	4
5. EKOLOGISKA FÖRUTSÄTTNINGAR.....	5
5.1 För området i dess helhet	5
5.2 För ingående naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet	5
5.3 För ingående arter enligt Art- och habitatdirektivet	5
6. HOTBILD MOT NATURA 2000-OMRÅDET	7
7. BEVARANDEÅTGÄRDER.....	8
7.1 Områdesskydd.....	8
7.2 Skötsel	8
8. BEVARANDESTATUS	8
9. UPPFÖLJNING AV BEVARANDEMÅL	9
10. REFERENSER	10
11. KARTA	11

1. Allmänt om Natura 2000

Natura 2000 heter det nätverk av skyddsvärda områden som alla EU:s medlemsstater ska bidra till att skapa enligt EU:s två naturvårdsdirektiv, Art- och habitatdirektivet (Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter) samt Fågeldirektivet (Rådets direktiv 79/409/EEG av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar). Syftet är att bidra till bevarandet av den biologiska mångfalden inom gemenskapen. Sverige har som medlem i EU åtagit sig att se till att naturtyperna och arterna har gynnsam bevarandestatus, dvs. att de finns kvar i långsiktigt hållbar omfattning genom att vidta bevarandeåtgärder i form av skydd och skötsel. Ett särskilt tillstånd krävs om man vill utföra åtgärder som kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt. Som en hjälp vid arbetet med att bevara naturvärdena i Natura 2000-områden samt som ett stöd för verksamheter som bedrivs i anslutning till området ska det finnas bevarandeplaner för samtliga områden.

1.1 Allmänt om bevarandeplanen

Bevarandeplanen är det dokument som ska beskriva vad som är syftet med bevarandet av varje enskilt Natura 2000-område och som ska ange vilka bevarandeåtgärder som planeras. Bevarandeplanen behandlar områdets ingående naturtyper och arter som finns upptagna i EU:s två naturvårdsdirektiv, Art- och habitatdirektivet samt Fågeldirektivet. En viktig del i arbetet med att vidta nödvändiga bevarandeåtgärder är formuleringen av bevarandesyfte och bevarandemål för varje Natura 2000-område samt att planera och prioritera vilka bevarandeåtgärder som behövs utifrån i dagsläget kända förhållanden och hot.

2. Grunder för utpekande

2.1 Ingående naturtyper och arter enligt Art- och habitatdirektivet

Hemlingsån är utpekad att ingå i nätverket Natura 2000 enligt Art- och habitatdirektivet mot bakgrund av att det inom området finns naturtyper (tabell 1) och arter (tabell 2) som ingår i direktivet.

Tabell 1. Ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet

Kod	Naturtyp	Areal (ha)	Andel (%)
3210	Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ	213	11
3260	Vattendrag med flytbladsvegetation eller vattenlevande mossor	19	1

Tabell 2. Ingående arter enligt art- och habitatdirektivet

Kod	Art
1029	Flodpärlmussla (<i>Margaritifera margaritifera</i>)
1163	Stensimpa (<i>Cottus gobio</i>)
1355	Utter (<i>Lutra lutra</i>)

3. Bevarandesyften och bevarandemål

Det främsta syftet med Natura 2000-området Hemlingsån är att bevara ån med dess stränder och tillhörande sjöar som ett naturligt och tämligen opåverkat område för att på så sätt skydda livsmiljön för ett livskraftigt flodpärlmusslebestånd samt den lokala utterstammen i området.

Ett övergripande syfte är att upprätthålla en gynnsam bevarandestatus för samtliga naturtyper och arter som legat till grund för utpekandet av området i Natura 2000-nätverket. I tabell 3 finns en sammanfattning av de bevarandemål som ska uppfyllas för att bevarandesyftet ska uppnås.

Tabell 3. Bevarandemål för ingående naturtyper och arter

<i>Naturtyp/art</i>	<i>Bevarandemål</i>
Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ	<ul style="list-style-type: none"> • Arealen bibehålls i minst 213 ha. • Vattendragens vattenföring och flödesdynamik bör bibehållas eller förbättras utifrån nuvarande situation. • Vattendraget ska ha naturliga omgivningar med strandskog/svämskog, våtmarker och mader. • Vattenlevande organismer ska ha fria vandringsvägar med ingen eller obetydlig påverkan av vägtrummor och andra vandringshinder. Fria vandringsvägar även i anslutande vattensystem. • En för naturtypen naturlig artsammansättning utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar. • Reproducerande öringbestånd ska finnas. • Typiska arter som t.ex. flodpärlmussla, stensimpa och öring ska ha ej minskande populationer.
Vattendrag med flytbladsvegetation eller vattenlevande mossor	<ul style="list-style-type: none"> • Naturtypen bibehålls i minst 19 ha. • I övrigt se ovan!
Flodpärlmussla (<i>Margaritifera margaritifera</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Artens livsmiljö lämnas till fri utveckling där naturlig dynamik ska råda. • Populationen i vattendraget ska inte understiga 45 000 individer • Andelen musslor kortare än 50mm ska inte understiga 10 % och musslor kortare än 20 mm ska finnas.
Stensimpa (<i>Cottus gobio</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Artens livsmiljö lämnas till fri utveckling där naturlig dynamik ska råda. • God förnygring ska ske i beståndet.
Utter (<i>Lutra lutra</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Artens livsmiljö, där strandområden utgör en väsentlig del, ska bibehållas i minst den utbredning den har idag. • Populationen i vattendraget ska ej vara minskande.

4. Områdesbeskrivning

4.1 Allmän områdesbeskrivning

Hemlingsåns Natura 2000-område är ett åsystem med höga naturvärden. Ån är en skogså som mynnar i Gideålviken i Hemling. Hemlingsåns lopp är varierat med kortare forsar, omväxlande med selpartier och sjöar. Åsystemet är med svenska mått relativt opåverkat av exploatering men har tidigare brukats som flottled och flottrensningar har genomförts på vissa partier. Omgivningarna runt ån domineras av skogsmark och myrmark, varav flera har höga naturkvaliteter. Under vintern ser man ofta spår av utter (*Lutra lutra*), och det är just för att skydda utterns livsmiljö som vattensystemet är skyddat. I Hemlingsån har några flodpärlmusslor åldersbestämts till cirka 150 år.

4.2 Intressanta arter i området, ej med i Art- och habitatdirektivet

I området finns ett genetiskt intressant och skyddsvärt bestånd av harr (*Thymallus thymallus*).

5. Ekologiska förutsättningar

5.1 För området i dess helhet

Relativt opåverkade vattensystem som Hemlingsån utgör idag värdefulla livsmiljöer för många arter och har förutsättningar att fortsätta göra det så länge de inte påverkas av storskaliga exploateringar. Ett orosmoment i området är en gammal hushållsdeponi som finns i Hemling strax väster om väg 352 och som ligger direkt anslutning till vattendraget. Marken kan vara förorenad och det finns, om så är fallet, en risk att miljöfarliga ämnen läcker ut i vattnet.

5.2 För ingående naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet

Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ. Mer eller mindre naturliga älvar och åar, eller delar av systemen, men relativt näringsfattigt och klart vatten. Under våren uppträder ofta höga vattenstånd. De stora variationerna i vattenstånd under året skapar strandmiljöer med hög biologisk mångfald. Vattendynamiken är skiftande (älvsjöar, sel, forsar och fall).

Vattendrag med flytbladsvegetation eller vattenlevande mossor. Vattendrag med en vegetation av flytbladsväxter eller akvatiska mossor. Vattendragen får inte vara övergödda. Naturtypen kan antingen vara vattenmossdominerat och nästan helt beskuggad av skog, eller solexponerat, lugnflytande och dominerat av flytbladsväxter.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Bibehållna eller förbättrade förhållanden avseende vattenföring och flödesdynamik. Oreglerad vattenföring upprätthåller en stor variation gällande bottenstrukturer, vegetation och strandstrukturer och därmed förutsättningar för naturligt förekommande arter.
- Ingen ytterligare påverkan av fragmentering (dämmen och andra vandringshinder), kanalisering, invallning, flottledsrensning och rensning av sediment och vegetation. Negativ påverkan från tidigare ingrepp minimeras.
- Fria vandringsvägar (inga antropogena vandringshinder) i anslutande vattensystem är en förutsättning för vissa av naturtypens typiska arter.
- Naturliga omgivningar med strandskog/svämskog, våtmarker och mader. Strandskogen är viktig för energitillförseln till ekosystemet, tillförseln av död ved samt beskuggningen.
- God vattenkvalitet, låg grad av mänsklig belastning avseende försurande ämnen, närsalter, miljögifter och partiklar (grumlande ämnen).
- En för naturtypen naturlig artsammansättning utan negativ inverkan av främmande arter eller fiskstammar.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de aktuella hotfaktorerna.

5.3 För ingående arter enligt Art- och habitatdirektivet

Flodpärlmusslan (*Margaritifera margaritifera*) är helt knuten till rinnande vatten med ett bottenstrukturer som helt domineras av block, sten, grus och sand i varierande proportioner. Mussellarverna (glochidierna) lever upp till 10 månader som parasit på gälarna hos öring eller lax. Spridning sker inom det aktivitetsområde som utnyttjas av småöringar, särskilt viktig är spridningen uppströms. Lokal reproduktion av värdfiskbestånden är därför betydelsefull, särskilt eftersom det framför allt är ung öring som fungerar som värd. Spridning sker normalt sett inte mellan vattensystem. För att kunna tillväxa måste den lilla musslan hamna på en plats

i en sand- eller grusbotten som genomströmmas av friskt vatten, så att musslan kan andas och filtrera näring. Det är därför viktigt att vattendragets botten inte drabbas av igenslamning. Efter några år börjar musslorna sticka upp ur bottensubstratet. Flodpärlmusslan blir vanligen könsmogen i 15-20-årsåldern.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Bibehållna eller förbättrade förhållanden avseende vattenföring och flödesdynamik. Oreglerad vattenföring upprätthåller en god status hos bottensubstratet.
- Förekomst av reproducerande öringbestånd.
- Ingen förekomst av vandringshinder.
- God vattenkvalitet, låg grad av belastning avseende försurande ämnen, närsalter, miljögifter, partiklar (grumlande ämnen), mm.
- En orörd strandzon (tillförsel av död ved, beskuggning, föda erosionskydd, filter etc.).

Stensimpa (*Cottus gobio*) är knuten till sand-, sten- eller grusbotten och vatten med hög kvalitet, arten är relativt känslig för försämringar i vattenkvalitet, främst försurning. Födan utgörs främst av dagslände- och mygglarver, maskar och kräftdjur. Arten är idag inte hotad i Sverige och en viss spridning sker när vattensystem kommer i kontakt med varandra och även via Östersjökusten.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Ingen förekomst av vandringshinder.
- Tillgång till grus- eller stenbotten på varierande djup.
- God vattenkvalitet, låg grad av belastning avseende försurande ämnen, närsalter, miljögifter, partiklar (grumlande ämnen), mm.

Utter (*Lutra lutra*). Optimala miljöer för utter är vatten som erbjuder riklig tillgång på lättillgänglig föda året runt och som har tillgång till områden där uttern kan vila ostört, föda upp ungar etc. För ett livskraftigt bestånd av utter krävs stora områden med mer eller mindre sammanhängande vattensystem. I små isolerade vattensystem blir populationerna mycket sårbara, eftersom utbytet av individer försvåras eller uteblir.

Uttern har stora hemområden. Honors hemområde omfattar ett område på cirka 28 kilometers strandlängd medan vuxna hanar har hemområden med en storlek av omkring 45 km. Mellan könen kan hemområden överlappa varandra så att en hanes hemområde kan omfatta en eller flera honors. Utterns föda består mestadels av fisk som t.ex. lake, simpor och karpfiskar, men även groddjur, kräftor, större insekter, fåglar och mindre däggdjur kan ingå i dieten. Sammansättningen av dieten återspeglar den tillgänglighet och förekomst av föda som finns i det område där uttern jagar. Födovallet varierar därför mellan olika områden och även med årstiden. En vuxen utter konsumerar cirka 1-1,5 kg fisk per dag

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Stora områden med mer eller mindre sammanhängande vattensystem.
- Tillgång till goda födosöksområden året runt. Vintertid är uttern beroende av strömmande vatten som ger möjlighet till näringsfångst om sjöarna blir islagda.
- Tillgång till ostörda yngel- och viloplatsar.

- God vattenkvalitet, låg grad av belastning avseende försurande ämnen, närsalter, miljögifter, partiklar (grumlande ämnen) mm.
- Att omkringliggande allmänna vägar som korsas av eller nyttjas av uter bör ha säkra vägpassager.

6. Hotbild mot Natura 2000-området

Hemlingsån är förutom att vara skyddat inom nätverket Natura 2000 också skyddat som naturreservat vilket innebär att det i reservatsbeslutet finns föreskrifter som hindrar arbetsföretag som kan skada naturmiljön. Verksamheter och faktorer som kan tänkas påverka Natura 2000-området negativt redovisas nedan i tabell 4 och 5.

Vid beskrivandet av hotbilden för ett område kan endast nu kända problem belysas. Det är viktigt att ha i åtanke att nya hot troligen kommer att identifieras i framtiden. De hot som är av global karaktär, t.ex. klimatförändringar och atmosfäriskt spridna miljöbelastningar, kan inte lösas genom områdets skötsel. Tyngdpunkten för hotbilden av varje enskilt Natura 2000-objekt ligger främst på lokala hot från landskaps- till artnivå.

Tabell 4. Verksamheter och faktorer som kan påverka Natura 2000-områdets naturtyper negativt

<i>Naturtyp</i>	<i>Hot</i>
Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ	<ul style="list-style-type: none"> • Markavvattning/skyddsdikning ger ökad avrinning och risk för erosion. • Verksamheterna som kan orsaka grumling och igenslamning av botten samt förändrad hydrologi i strandmiljön.
Vattendrag med flytbladsvegetation eller vattenlevande mossor	<ul style="list-style-type: none"> • Åtgärder som kan leda till minskade vattenståndsvariationer och jämnare flöde, vilket orsakar mer ensartade botten- och strandmiljöer och minskar förutsättningarna för arter som är beroende av naturlig flödesdynamik. • Utvidgning av befintliga skogsbilvägar kan orsaka grumling och vägtrummor kan utgöra vandringshinder. • Utsläpp och eller utlakning av föroreningar från punktkälla, t.ex. täkt, deponi eller annan verksamhet. • Kalkning och gödsling av omgivande stränder och våtmarker kan förändra de fysiska och kemiska förutsättningarna för strandmiljöernas naturligt förekommande arter. För skogs- och våtmarksgödsling/kalkning antas en zon på 100 m närmast vattnet undantagen spridning minska hotet. För alla kalkade Natura-2000 områden måste kalkningsstrategin diskuteras med ansvarig för kalkfunktionen. För åkermark antas en anpassad brukningsfri zon samt en bredare zon undantagen från spridning av gödning/bekämpningsmedel mot vattnet och dess tillflöden minska hotet. • Utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och/eller orsaka genetisk kontaminering.

Tabell 5. Verksamheter och faktorer som kan påverka Natura 2000-områdets arter negativt

<i>Art</i>	<i>Hot</i>
Flodpärlmussla (<i>Margaritifera margaritifera</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Grumling och igenslamning av botten p.g.a. avverkningar, markberedning, dikning, vägbyggen, täkter samt kalkdoserare etc. utgör direkta hot. • Inplantering av främmande fiskarter och fiskstammar. • Gödsling i vattendragets närhet kan utgöra ett hot. En zon på 100 m

	<p>närmast vattnet undantagen spridning för skog och våtmarker samt en anpassad brukningsfri zon inklusive en bredare zon undantagen spridning av gödning/bekämpningsmedel för åkermark antas minska hotet.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avverkning av träridåer vid vattendrag leder till ändrade instrålningsförhållanden, vilket har en direkt negativ inverkan på såväl öringen som musslorna. • Oförsiktighet vid återställningsarbeten kan utgöra ett hot • Vandringshinder som påverkar värdfiskens (öring) rörelsemönster hindrar spridningen, främst uppströms, i vattendraget. • Flodpärlmusslelokaler förstörs t.ex. vid vägbyggnation och körning med maskiner i vattendrag. • Överfiske av främst öring. • Surt vatten påverkar både flodpärlmusslan och dess värdfisk negativt.
Stensimpa (<i>Cottus gobio</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Igenslamning av bottnar pga. avverkningar, markberedning och dikning mm. • Åtgärder som kan påverka vattenkvaliteten negativt.
Utter (<i>Lutra lutra</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • Höga halter av miljögifter i vattnet. • Biltrafik kan lokalt utgöra en begränsande faktor eftersom det svenska beståndet är så litet. • Drunkning i fasta fiskeredskap. • Fångst i icke selektiva fällor. • Störning av t.ex. intensivt friluftsliv.

7. Bevarandeåtgärder

7.1 Områdesskydd

Området är förutom att vara skyddat inom nätverket Natura 2000 också skyddat som naturreservat enligt svensk lag. Området har trots detta inte ett tillräckligt skydd för att uppnå bevarandesyftena med Natura 2000. Skyddet som finns idag kom till för att förhindra fortsatt vattenkraftutbyggnad under 1980-talet och det måste ses över och utökas för att klara även flodpärlmusslan och strandmiljön. Verksamheter i nära anslutning till det skyddade området kan kräva tillstånd enligt Natura 2000-regelverket.

7.2 Skötsel

Hemlingsån ska bevaras och återställas till ett så naturligt tillstånd som möjligt. För att nå dit lämnas större delen av området för fri utveckling där naturliga processer får råda. De delar av vattendraget som tidigare flottrensats återställs till sitt naturliga tillstånd och de befintliga definitiva vandringshindren tas bort. Om kommande undersökningar visar att marken där den gamla hushållsdeponin ligger är förorenad kan det bli aktuellt med sanering av marken. En sammanfattning av planerade skötselåtgärder visas i tabell 6.

Tabell 6. Sammanfattning av planerade skötselåtgärder

Skötselåtgärd	Tidpunkt	Prioritet
Borttagande av vandringshinder	Inom 10 år	1
Återställande av flottrensade delar	Inom 20 år	2
Sanering av förorenad mark	Vid behov och i mån av resurser	2
Fri naturlig utveckling	Tills vidare	3

8. Bevarandestatus

Bevarandestatusen för området som helhet är god då det är relativt opåverkat av storskalig utbyggnad och exploatering och god hydrologisk regim råder.

9. Uppföljning av bevarandemål

Det krav som ställs i direktivet är att utvärdering av gynnsam bevarandestatus för naturtyper skall ske på biogeografisk nivå (för Västernorrlands län den boreala regionen). Detta innebär att många naturtyper kommer att följas upp i ett urval (stickprov) av objekten. Objektvis uppföljning kommer att ske i skötselkrävande habitat samt av parametrar som är relaterade till något som går att åtgärda inom objekten.

Uppföljning av de naturtyper och arter som ingår i Natura 2000-området bör ske enligt följande:

Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ

- Habitatets hydrologiska variation följs genom tillgängliga data från SMHI.
- Vattenprover med analys av totalfosfor och pH-värde görs i vattendrag med pågående provtagningsverksamhet både inom och utanför de utpekade objekten.
- Uppföljning av typiska arter fisk och musslor sker i ett urval av vattendragen i samordning med befintligt provfiske.

Vattendrag med flytbladsvegetation eller akvatiska mossor.

- Arealen av habitatet följs upp minst vart 24:e år samt vid exploatering eller tillkomst.
- Habitatets hydrologiska variation följs genom tillgängliga data från SMHI.
- Bottenfaunan inom habitatet följs upp minst vart 18:e år. Syftet med uppföljningen är att genom analys av standardiserade index för bottenfauna utvärdera grad av eutrofieringspåverkan och surhetsgrad. På sikt kommer denna metod att ersättas av registrering av typiska arter.
- Vattenprover med analys av totalfosfor och pH-värde görs i vattendrag med pågående provtagningsverksamhet både inom och utanför de utpekade objekten.
- Uppföljning av typiska arter både inom och fisk och musslor föreslås ske i minst 5 vattendrag per vattendistrikt. Samordning sker med befintligt provfiske i vattendragen.

Flodpärlmussla (*Margaritifera margaritifera*) Uppföljning av arten bör ske enligt följande.

- Uppföljning av förekomsten av arten i området görs minst vart 3:e år, sträckor med konstaterad förekomst skall undersökas enligt undersökningstyp ”övervakning av stormusslor” minst vart 6:e år.
- Regelbundna vattenkemiska analyser utföres, provtagning bör göras minst två gånger per år, en gång under stabila förhållanden och en gång under högflöde.
- Förekomst av värd fisk (öring) ska undersökas enligt undersökningstyp ”elfiske i rinnande vatten” minst vartannat år.

Stensimpa (*Cottus gobio*)

- Uppföljning sker i samordning med befintligt provfiske i vattendraget, dock minst en gång vart 6:e år.

Utter (*Lutra lutra*)

- Barmarksinventering eller vinterinventering av området minst vart 6:e år. Arbetet skall koordineras så att det följer vattensystemen snarare än de administrativa gränserna.

10. Referenser

- <http://www.y.lst.se/miljoochnatur/skyddadnatur/naturreservat/ornskoldsvik/hemlingsan.4.17431b9f544f8dca97fff12503.html>
- Länsstyrelsen i Västernorrland 2001. Sjö- och vattendragsinventering i Västernorrlands län.
- Länsstyrelsen Västernorrlands län 1989. Beslut om bildande av Hemlingsåns naturreservat.
- Örnsköldsviks kommun 2000. Örnsköldsviks naturguide.

11. Karta

© Lantmäteriet, 2004. Ur GSD-Översiktskartan ärende 106-2004/188-Y

Översiktskarta för Natura 2000-området **Hemlingsån**.

För mer detaljerade kartor över natura 2000-området och naturreservatet, kontakta Länsstyrelsen i Västernorrland.